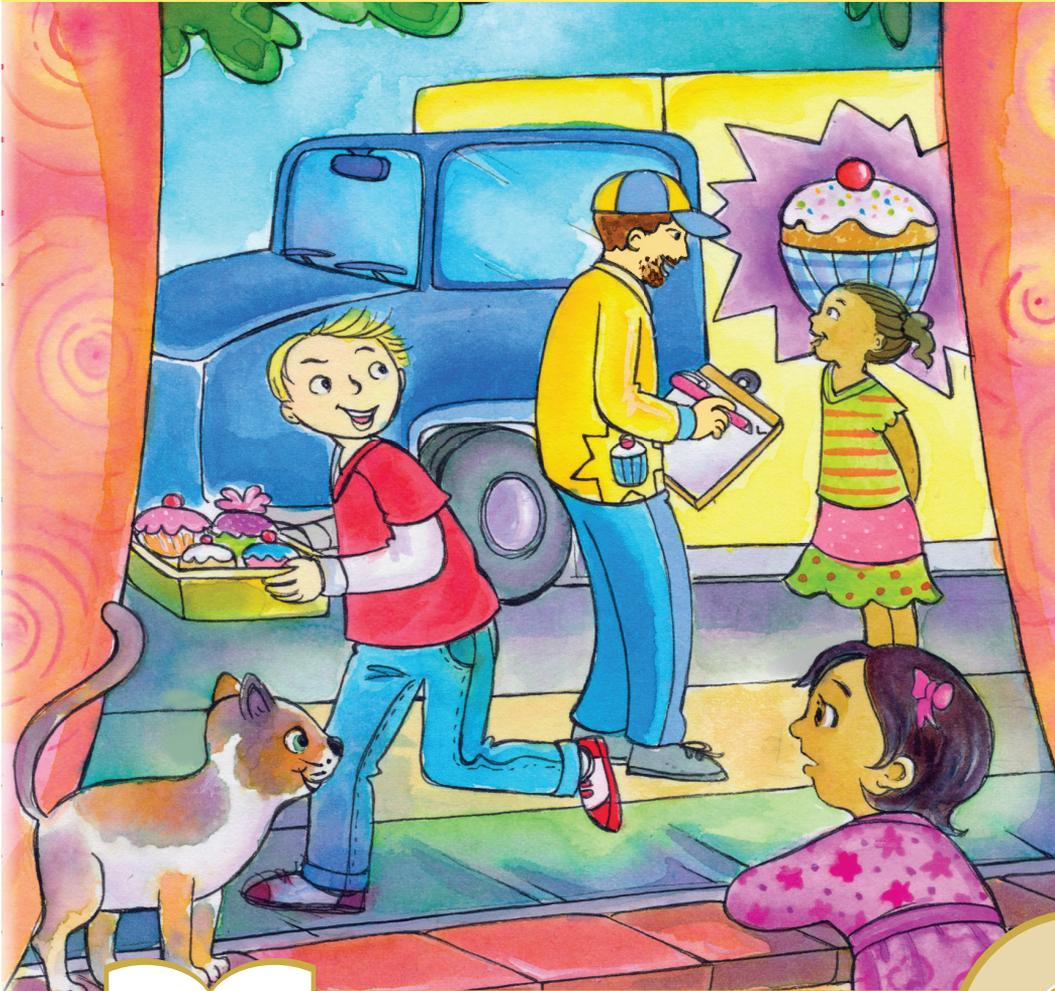

PUOGAE YA MOPHATO 3

Kgetse ya dikukukopi tse di latlhegileng

SETSWANA

Maemo:

3

Buka

2

Puiso e e kaelwang ya ditlhopha

Pele ga puiso

- Phetla kgang e ba tlaa e buisang.
- Kopa barutwana gore ba bolelele kgang pele ba lebeletse setlhogo le ditshwantsho.
- Itsise barutwana ka ga mafoko a mašwa le a a bothata pele ba buisa kgang.

Puiso ya ntlha

- Barutwana ba tshwanetse go buisa buka ka bongwe ka bongwe.
- Barutwana ba tshwanetse go buisa ka tidimalo kgotsa ba ka nna ba 'sebaseba fa ba buisa' buka.
- Tsamaya, tsamaya go tswa mo morutwaneng mongwe go ya kwa go yo mongwe, o kopa morutwana mongwe le mongwe go buisetsa karolo ya buka kwa godimo.

Motlotlo

- Botsa dipotso tsa tekathaloganyo tse di ikaegileng ka buka.
- Tsepamisa matlho mo medumopuong, mafokong a tlwaelo le tlotlofokong.
- O tlaa fitlhela ditirwana tse di kwa morago ga buka e di le botlhokwa le mosola go kaela motlotlo wa phaposi.

Puiso ya bobedi

- Mo malatsing a a latelang, letla barutwana go buisa buka gape, ka sebedi (dipara) kgotsa ka bongwe ka bongwe. (Tlhopha ditirwana tse di lekaneng maemo a barutwana)
- Tsepamisa matlho mo kelelong ya puiso, thutapuonng le mo tlotlofokong.
- Letla barutwana go feleletsa ditirwana tse di kaelwang tsa ditlhopha tse di tsenyeleditsweng kwa morago ga buka e. (Tlhopha ditirwana tse di lebaneng maemo a barutwana).

Letla barutwana go diragatsa kgang fa e ba letla go dira jalo.

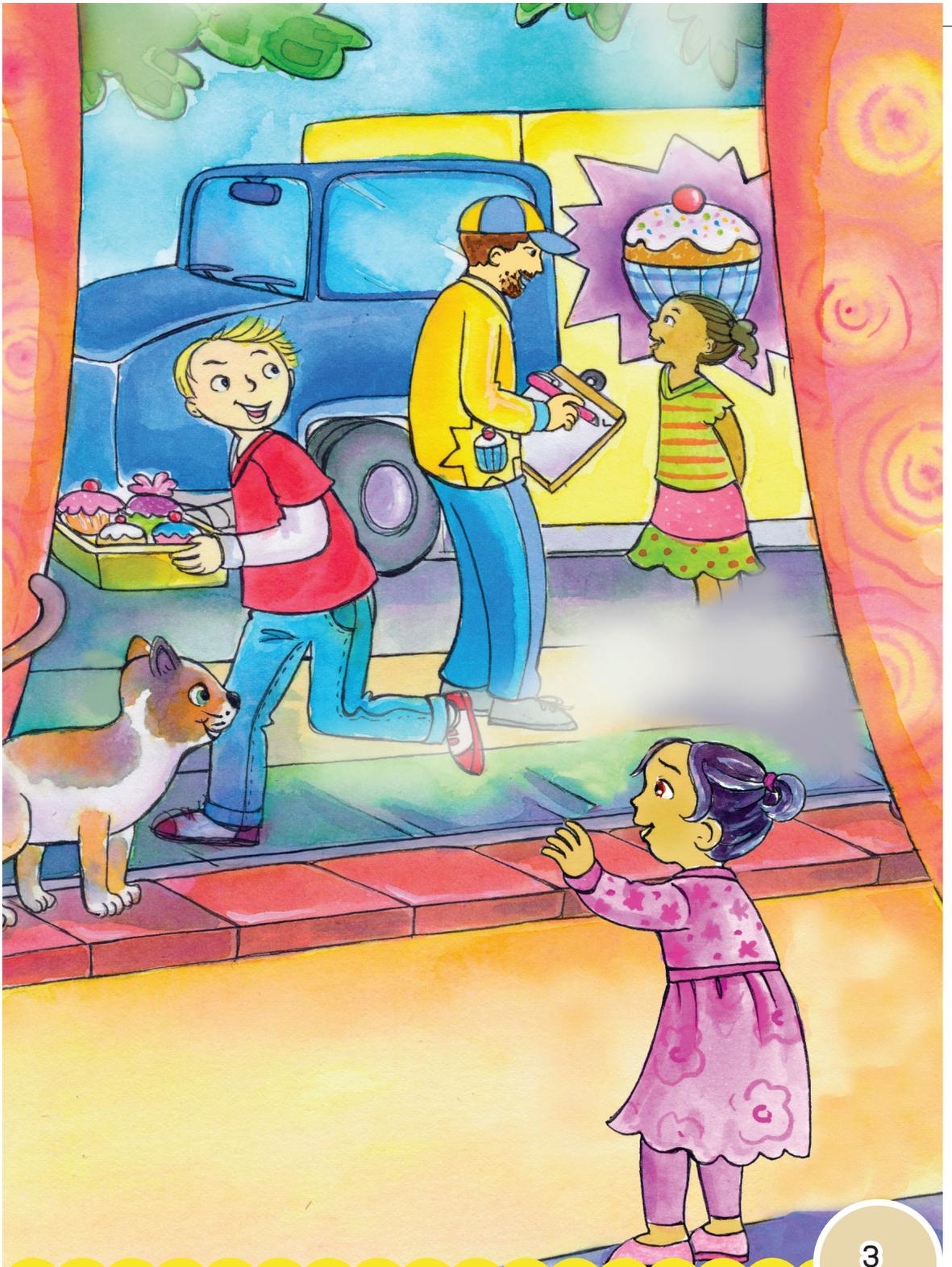

Barutwana ba tshwanetse go dira ditirwana tsa puiso ya ditlhopha morago ga puiso. Letla barutwana go bereka kana go dira ka ditlhopha go feleletsa ditirwana tse di maleba tsa puiso ya ditlhopha tse di tsenyeleditsweng kwa morago ga buka. Ga ba a tshwanela go kwala mo bukeng e. Ditirwana tse di kwadiwang di direlwe mo dibukeng tsa bona tsa dithutiso.

Kgetse ya dikukukopi tse di latlhegileng

Denise o ne a lebelela kwa ntle ka
letlhabaphefo. O ne a bona vene e e rwalang
dithoto e ema fa thoko ga tsela. Mokgweetsi
o ne a tswela kwa ntle mme a folosa
sekenkeboroto sa dikukukopi tse dintle tsa
aesing go tswa kwa morago mo veneng.
Ka yona nako eo, mosetsanyana a
simolola go buisana le ena. O ne a bonala
a kopa dikaelo. Monna wa mokgweetsi
a baya sekenkeboroto sa dikukukopi
mo tselathokong gore a tle a kgone go
mo supetsa dikaelo tse di nepagetseng.
Ka bonako jwa legadima, ga tlhaga
mosimanyana a tabogile, mme a phamola
dikukukopi a tshaba ka tsona. Ka nako ya fa
monna wa mokgweetsi a leba go mo dikologa,
dikukukopi tsa bo di ile!

Denise o ne a leka gore mokgweetsi wa vene ya dithoto a lebe ena fela ka go otlaotla letlhabaphfo mme a se ka a mo utlwa. O ne a leka go tlhalosetsa rraagwe gore go diragetse eng mme a mo phothaphotha tlhogo fela.

Morago o ne a thala setshwantsho sa dikukukopi mme a se naya mmaagwe.

"A setshwantsho se sentle, moratiwa," ga bua mmaagwe. "A ke tšhese?"

Ga go ope yo o neng a tlhaloganya se a neng a leka go se bua! Ka sona sebaka seo, Denise, yo o dikgwedi di 18, a swetsa gore o tlaa ithuta go bua sentle ka bonako jo bo kgonagalang.

O ne a sa batle gore ope, gape
kgotsa ka motsi mongwe, a se ka a mo
tlhaloganya!

Morago ga dingwaga di le 10 ...

Denise o ne a dira Mophato wa 6.
Phaposiborutelo ya bona e ne e
rulagantse moletlo wa letsatsi la botsalo
la morutabana wa bona, Mme Tlhapi.
Mme dikukukopi tse di neng di rometswe
ka Baka Kuku di ne di latlhegile.
Denise le ditsala tsa gagwe Ruby le
Bheka ba ne ba tshwanetse go batlana
le dikukukopi pele ga moletlo, go sa
nneng jalo moletlo wa sephiri o ne o ya
go senyega.
"Re na le babelaelwa ba le bararo," a
rialo. "Wa ntlha ke Solly Sampo, mme
rotlhe re a itse gore ke goreng leina la
gagwe la matlhaletso e le Sweetie Pie."
"Wa bobedi ke Maria Dlamini, yo o

ratang dimmafene tsa tšhokolete!”
ga tlaleletsa Ruby.”

“Mme gape go na le Adamo Betse,”
ga bua Bheka. “O ja sengwe le
sengwe se se fetang fa go ena!”

Ditsala tse tharo di ne tsa swetsa gore Denise o tlaa botsolotsa Solly, Ruby o tlaa bua le Maria mme Bheka ena o tlaa berekana le Adamo.

Ba ne ba thala lenaneo la dipotso tse ba tlaa di botsang babelaelwa ba bona, mme ba dumelana go kopana maitseboa a letsatsi le le latelang morago ga ikatiso ya rakebii le hoki.

Ba ne ba dumelelana go ikatisetsa bokgoni
jwa go botsolotsa pele ba kopana le
babelaelwa ba bona.

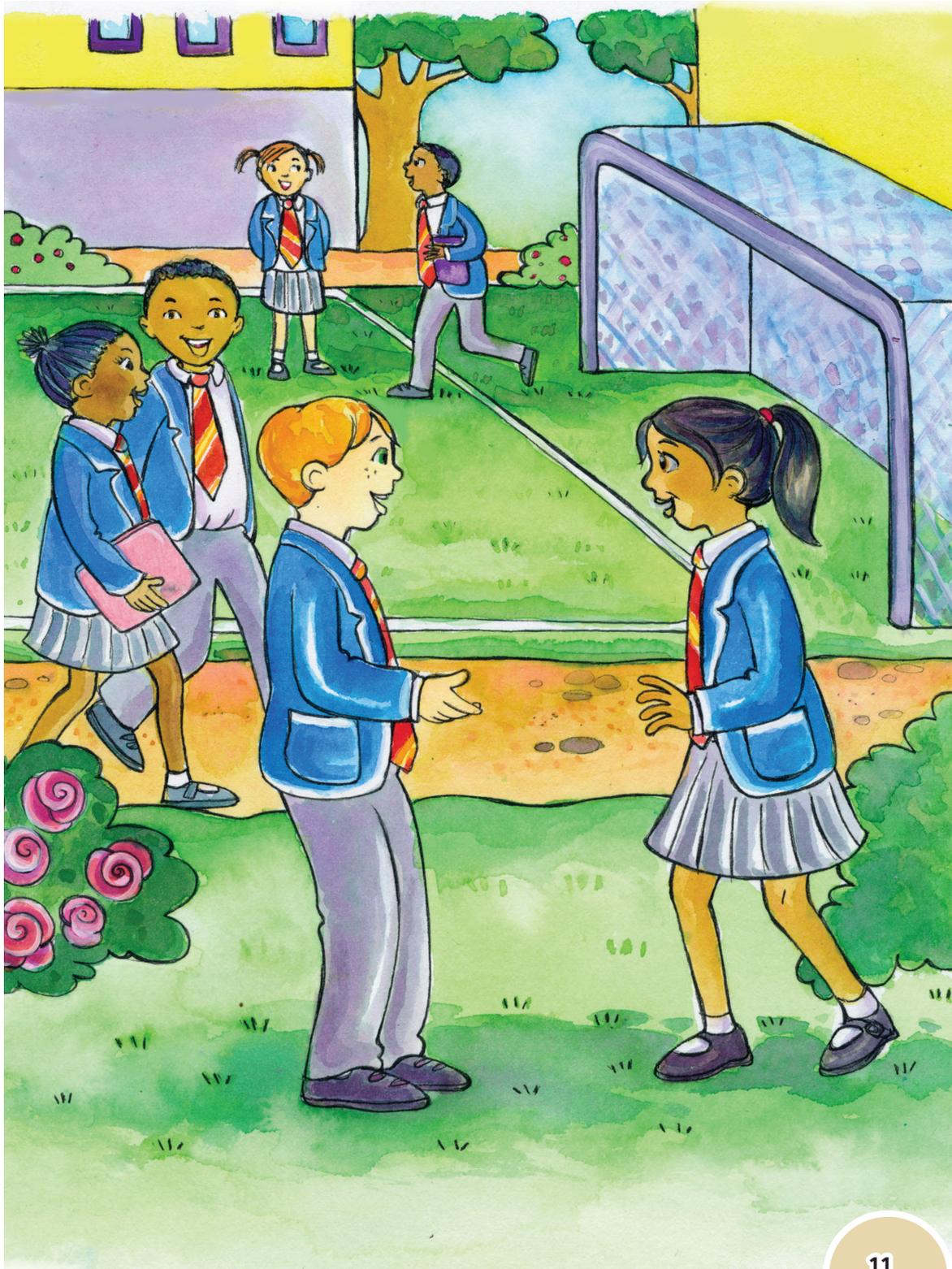
Letsatsi le le latelang, mongwe le mongwe wa ditsala a baya leano la tiragatso ya ikatiso. Sa ntlha, Denise o ne a ya go batla Solly.

“Solly, ema pele! A nka tsamaya le wena?”

“Ee ruri. Dithulaganyo di ntse di tsamaya jang mabapi le moletlo wa Mme Tlhapi?”

“Bosula. Go mongwe yo o utswitseng dikukukopi tsa aeing! A o na le kakanyo ya gore e ka nna mang?”

“Denise, ga go ope yo o ka utswang dikukukopi. Ga go ope yo o sa batleng gore moletlo o atlege thata! Re ya go dira eng? Gongwe re ka nna ra kopa mongwe le mongwe mo phaposiborutelong go ntsha madi a mantsinyana a go reka dikukukopi.

Ruby o ne a botsolotsa Maria pele dithuto di simolola.

“Maria, ema foo! Ke eng se se mo baking ya gago? E re ke se phimole!”

“Dumela Ruby, ke a leboga!”

“Ke go batlile maabane morago ga ikatiso ya khwaere mme ka se ka ka go bona.”

“Ke ne ka tshwanela go tsamaya ka bonako, gone mme o ne a bereka bosigo. Dithulaganyetso tsa moletlo o o tlang wa ga Mme Tlhapi di tsamaya jang? A go sengwe se nka le thusang ka sona?”

“Ee, dikukukopi tsotlhe tsa moletlo di utswitswe. Ke ipotsa gore a ga o na

kakanyo ya gore di ka tswa di tserwe ke mang?”

“Ammaaruri, ammaaruri, Ruby, ga ke tshepe ope mo phaposiborutelong ya rona a ka batla go senya moletlo wa ga Mme Tlhapi, ke raya le Solly tota, yo o ratang dilo tse di botshe!”

Kwa bokhutlong Bheka a bua le Adamo.

“Adamo, ema foo. Le nna ke ya kwa ikatisong ya rakebii. O ne o le kwa kae maabane morago ga ikatiso?”

“Ooo, ke ne ka tshwanela go palama bese e e yang gae, gone rre le mme boobabedi ba ne ba bereka bosigo. Goreng o mpotsa? Go diragetse eng?”

“Dikukukopi tsotlhe tsa moletlo wa ga Mme Tlhapi di ile. Ke ipotsa gore a ga o itse sepe ka ga tsona?”

“Modimo wa batshedi! A o akanya gore ka gobo ke rata go ja sengwe le sengwe ke ka tsaya dikukukopi?”

Nka se ka ka dira jalo go senya
moetlo wa rona. Rotlhe re dirile go
tlala seatla gore moetlo o atlege!”

Maitseboa aobabatlisisi babararo bakopana go tshwantshanya dintlha. Ba dumelana gore Adamo, Maria le Solly ga ba a utswa dikukukopi. Mme go senya dilo tsotlhe, dirolo tsa disosejji le tsona di utswitswe!

Ba ne ba tshwanetse fela go dira selo se le sengwe: ba ne ba tshwanetse go nna bosigo botlhe kwa sekolong mme ba leke go tshwara legodu ka morwalo!

Morago ga go bona tetla go tswa mo go mogokgo le batsadi ba bona, ba ne ba ala malao a mararo a go kampa mo phaposing ya moletlo. Morago ba ne ba tima mabone mme ba gogomela mo dikgetsaneng tsa bona tsa go robala. Ba ne ba tlogetse lebati le bulegile go se nene gore lesedi le tsene.

Denise le Ruby ba ne ba tlhobaela fa Bheka ena a ne a gona le tleloko ya tshupanako e e neng e kgwageditswe mo leboteng.

“O robala jang fa mararaane a ise a rarabologe?” ga makala Denise.

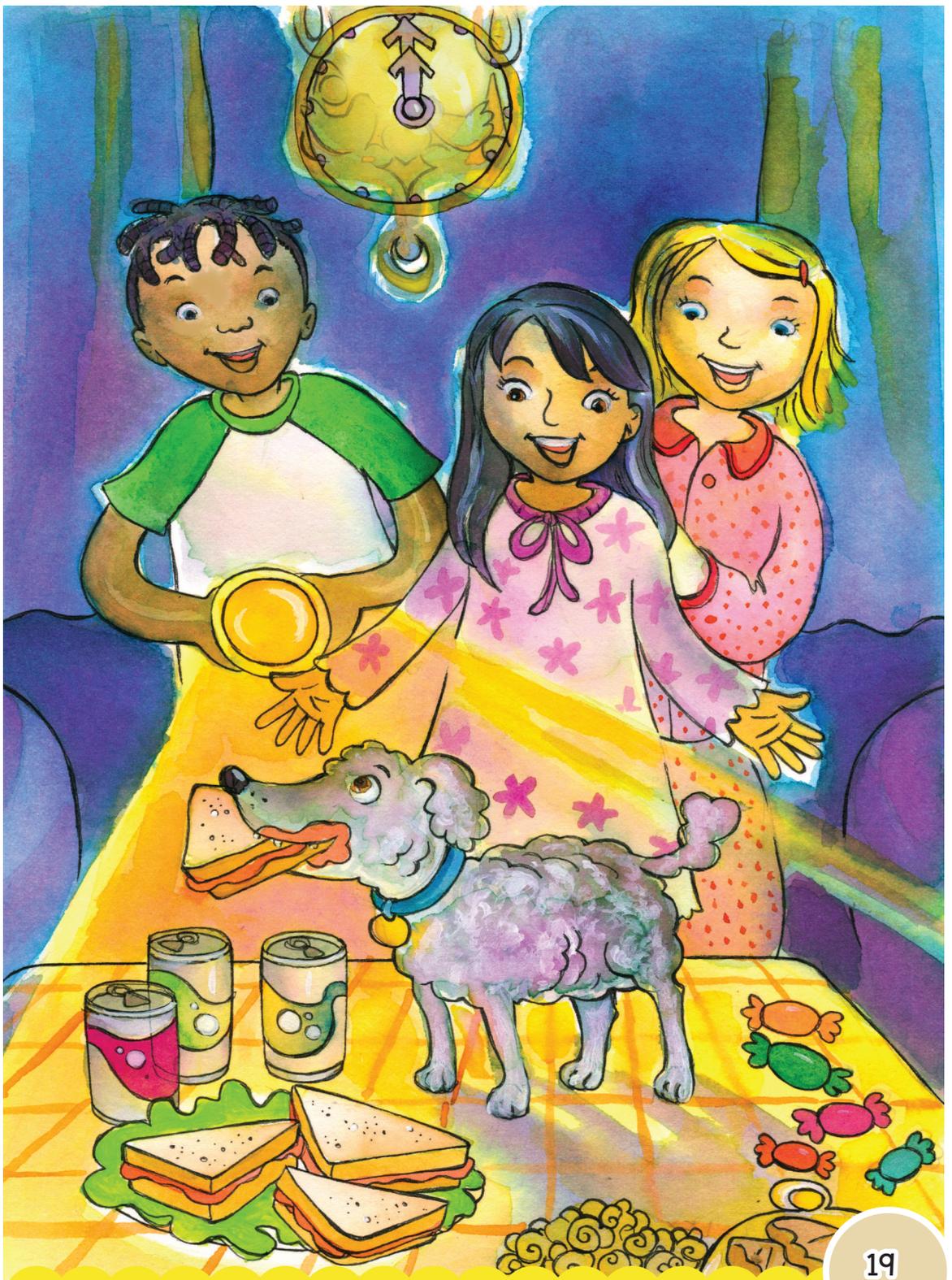
Ka ura ya 12 lebatlari la tswirinya jaaka le bulega. “Eng! Go diragala eng?”

“Mongwe o tsene,” ga seba Denise.

“Ke motho yo mokhutshwanyane.”

Bheka a tshuba totšhe ya gagwe. Kwa kgakajana, mo godimo ga tafole, ga bo go le Mmabudunyana, ntšwanyana ya mogokgo, e setse e hupile borothopate.

Botshelo bo tletse ka metlholo!

Legodu la dikukukopi

Bona legodu le sasanka gotlhe
Mongwe o utswile kukukopi ya me
A mpe a nneye yona jaanong
E seng jalo, ke tlaa mo rutela ba bantsi.

Ga go sepe se se babalesegileng mono
Kukukopi ele ya bofelo e ne e le ya me
Ke ne ke ya go ijesa monate ka yona
Kgantejana morago ga tee.

O kgabonyana e e makgakga
Le gona ke a itse gore o rata dikukukopi
Mme tota ga go a siama waitse
Go leka go latofatsa nkokoago.

Luke, tlaya kwano, ke go lebe
Ga go tshwenye gore wa reng
mafofora a kukukopi a mamere
dipounama tsa gago
Di go senyeditse.

Mme go ntse jalo, motshameko ke oo
O itsege jaaka legodu la dikukukopi
Ga go ka moo o ka tlholang o ikganetsa
O tshwerwe ka morwalo.

Dintlha tse di itumedisang

Resipi ya kukukopi e builwe la ntlha kwa morago kwa ka 1796.

Dikukukopi tsa ntlha di ne di bakelwa mo dikomikaneng tsa tee

Dikukukopi di ne tsa itsege gone di ne di boloka nako mo khitšhining mme go ne go le bonolo go di baka go na le dikuku tse dikgolo.

Dikukukopi ka dinako dingwe di bidiwa dikuku tsa metlholo.

Kukukopi e kgolokgolo e e kileng ya bakiwa e ne e le bokete jwa 555 kg, e le boleele jwa mmitara le bophara jwa dimmitara di le 3, mme e na le dikhalori di le dimilione di le 2.

Winston Churchill ke ena motho wa ntlha go tlhagisa go aesisa monate mo godimo ga kuku. Morago o ne a re marama a gagwe a magolo ka ntlha ya aesing.

Lepaka la kwa Amerika le tlhamile ATM ya mosima mo leboteng e e ntshang dikukukopi diura di le 24 ka letsatsi. ATM ena e tshola dikukukopi tse di monate di le 600 nako nngwe le nngwe!

Ditirwana tsa puiso ya ditlhopha

I

Buisa dipotso tse di latelang mme o kwale dikarabo tsa tsona.

- a. Lebelela setlhogo le sephuthelo sa buka. O akanya gore go ya go diragala eng?
- b. Moanelwamogolo wa kgang e ke mang?
- c. Mmaagwe Denise o ne a akanya gore setshwantsho sa ga Denise se lebeja jaaka tšhese. O akanya gore Denise o ne a ikutlwa jang?
- d. Ke goreng go ne go se ope yo o neng a tlhaloganya se Denise a neng a batla go ba bolelela sona?
- e. Denise o ne a na le dingwaga di le 1 le seripa sa ngwaga fa a bona dikukukopi di utswiwa. A o akanya gore e ne e le mosetsanyana yo o botlhale? Goreng o rialo?
- f. Morago ga dingwaga di le lesome, dikukukopi di ne tsa utswiwa gape. Denise le ditsala tsa gagwe ba ne ba belaela bomang? Bua gore ke eng ba ne ba ba belaela.
- g. A o natefetswe ke kgang e? Kwala mela e le 10 o bue gore a o natefetswe kgotsa ga o a natefelwa ke kgang e.
- h. A o setse o kile wa latlhegelwa kana wa lebala kwa o beileng sengwe, mme morago wa se bona gape?
 - i) Bolelela tsala ya gago gore o ne o latlhegetswe ke eng le gore o se bone jang.
 - ii) Jaanong kwala ditemana di le 2 tsa dipolelo di le 10–12 ka ga selo se se neng sa go latlhegela mme morago wa se bona.
- i. Mo kgannyeng e, ntšwa ya mogokgo e ne e "utswitse" borothopate. Kwala bokhutlo jo bongwe jwa kgang e.

2

Tsaya gore sengwe mo phaposiborutelong ya gago se latlhegile. Dirisa mafoko a dipotso (mang? eng? kae? leng? goreng?) go bopa dipotso di le 5 ka ga sengwe se se latlhegileng. Jaanong botsolotsa batho ba babedi mo phaposiborutelong ya gago ka ga tatlhegelo e. Kwala dikarabo tsa bona ka mokgwa wa potso le karabo.

3

Bopa dipolelo pate go tswa mo dipolelonolong tse. Dirisa mafoko **gonne**, **le**, le **morago** go kopanya dipolelo.

- Mokgweetsi wa vene o baya dikukukopi fa fatshe. O lebelela kwa thoko.
- Denise o lebelela kwa ntle ka letlhabaphefo. O bona mosetsanyana.
- Denise o sweditse gore o tlaa ithuta go bua sentle. Batho ba tlaa mo utlwa sentle.

4

Kwalolola dipolelo tse di latelang ka mokgwa wa puopegelo.

- "Ke tshwanetse go tsamaya ka bonako gonne mme o bereka bosigo," ga bua Maria.
- "Mongwe o tsena mo phaposing, mme motho wa teng o mokhutshwane," ga seba Denise.

5

Phaposiborutelo ya gago e sweditse go rulaganyetsa morutabana wa lona moletlo wa bokhutlo jwa ngwaga. Mo kwalele taletso. Taletso ya gago e akaretse:

- phaposiborutelo e e rulaganyang moletlo,
- leina la morutabana yo o mo romelelang taletso
- letsatsi la moletlo
- kwa moletlo o tlaa tshwarelwang teng le aterese fa go tlhokega
- nako e moletlo o tlaa simololang ka yona
- nako e moletlo o tlaa khutlang ka yona
- Tshedimosetso mabapi le karabo, le tshedimosetso nngwe fela ya tlaleletso.

6

Dira le tsala. O tshwanetse go kopa mongwe le mongwe mo phaposiborutelong ya gago madi a moletlo, mme ga o itse gore o kope bokae.

Thala dikholomo di le pedi. Mo kholomong ya ntlha o kwale lenaneo la dilo tsotlhe tse o tshwanetseng go di reka. Mo kholomong ya bobedi e e ka fa mojang, kwala tlhotlhwa ya selwana sengwe le sengwe. Morago tlhakanya ditlhotlhwa tsotlhe mme o arole palogotlhe ka palo ya bana ba ba mo phaposiborutelong ya gago. Eno ke tlhotlhwa e ngwana mongwe le mongwe a tshwanetseng go e ntsha.

7

Kwalela morutabana wa gago lekwalo. Mo temaneng ya ntlha o mo lebogele gobo a go ruta. Mo temaneng ya bobedi mmolelele gore ke goreng o rata phaposiborutelo ya gagwe thatathata. Mo temaneng ya bofelo mo eleletse malatsi a boikhutso a a itumedisang. Dirisa sebopego se se fa tlase fa o kwala lekwalo la gago:

Aterese
Letlha

Dumela Mme _____

Morutwana wa gago

Leina la gago

PUOGAE YA MOPHATO 3

Buka 2

<i>Leina kana setlhogo:</i>	Kgetse ya dikukukopi tse di latlhegileng
<i>Puo:</i>	Setswana
<i>Maemo:</i>	Mophato 3, Puogae Puiso Maemo 3 Buka 2
<i>Mofuta wa sekwalwa:</i>	Kanelo
<i>Mafoko a tlwaelo:</i>	tumalano, mongwe fela, sengwe fela, go kopa, simolola, sengwe le sengwe, go feta, rile, ile
<i>Tlotlofoko:</i>	baakanyetswa, go leba, poeletso, patlisiso ya sephiri, go rakwa, tetla, bulegile, tleloko ya khukhu, semakalelwa, tlhodia
<i>Medumopuo:</i>	Mafoko a a peletiwang go tshwana mme a dumisiwa kana a kapodisiwa go farologana, sekao, noka/noka; rema/remo; fitlha/fitlha
<i>Diteng, mareo le bokgoni:</i>	<ul style="list-style-type: none">▪ Buisa le go araba dipotso tsa tlhaloganyo.▪ Tlhama dipotso.▪ Botsa baithutikawena dipotso.▪ Kwala dipotso le dikarabo tsa tekatlhaloganyo.▪ Kwala dipotso ka puo e e seng puosebui.▪ Tlhama lenaneo la matlotlo a moletlo wa phaposi.▪ Kwala lekwalo.

CAPS e batla gore barutabana ba beele kwa thoko nako e e rileng ya go tota puiso ya ditlhophha e e kaelwang letsatsi le lengwe le lengwe. Puiso ya ditlhophha e e kaelwang e batla gore barutwana ba maemo a a tshwanang a puiso ba buise temana e e tshwanang ba le mo ditlhopheng tsa bona ka fa tlase ga bokaedi jwa morutabana.

Morutabana o tshwanetse go rulaganya nako ya go buisa gore e akaretse thuto ya mafoko a a rileng le mekgwa ya go tlhologanya e barutwana ba tlaa e tlhokang fa ba buisa.

Mekgwa e gape e batla 'puisano ka ga sekwalwa' magareng ga morutabana le barutwana le magareng ga bana mo ditlhopheng ts abona. Dibuka tse di akaretsa ditirwana di le mmalwa tsa 'puisano ka ga sekwalwa', tekatlhologanyo le ditirwana tse dingwe tse di tsamaelanang go thusa morutabana go kaela puiso ya ditlhophha mo diphaposiborutelong tsa bona.

ISBN 978-1-4315-2659-8

9 781431 526598

ISBN 978-1-4315-2659-8

**THIS BOOK MAY NOT
BE SOLD.**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street, Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
First edition 2016

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

**Dibuka tse digwe tse di
mo šelofong ya Puogae ya
Mophato 3**

Maemo:

1

**Robi Mmutlanyana o tsietsa
Freddie Phokojwe**

Letsholo la kwa lewatleng

Boitumediso mo khitšhining

**Bukatsatsi ya Nswana
Matshwenyego**

Maemo:

2

Go ngweega go gogolo

**Thandi o na le letsatsi
le le bosula**

Beke ya go ka gakologelwa

Maemo:

3

**Go na le selalome mo rakeng
ya me**

**Kgetse ya dikukukopi
tse di latlhegileng**

Go a makatsa mme ke nnete